

Agnessa Haikara

KUKA KOPUTTA OVELLESI?

Kuolansuomalaisten
kohtalo Stalinin vainoissa

Minerva

Agnessa Haikara

**KUKA
KOPUTTAA
OVELLESI?**

Kuolansuomalaisten
kohtalo Stalinin vainoissa

Venäjänkielisestä käsikirjoituksesta
kääntänyt Pekka Iivari

minerva

MINERVA KUSTANNUS
HELSINKI

www.minervakustannus.fi

© Agnessa Haikara ja Minerva Kustannus, 2023
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström
Osakeyhtiötä.

Venäjänkielisestä käsikirjoituksesta
kääntänyt Pekka Iivari

Kansi: Tilla Larkiala / Taittopalvelu Yliveto Oy
Ulkoasu ja taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy
Kaikki kuvat Agnessa Haikaran yksityisarkistosta, ellei
toisin mainita.

ISBN 978-952-375-764-6
Painettu EU:ssa.

Jokaisen kansakunnan historiassa on ajanjaksoja, joita ei unohdeta ja joita ei saa unohtaa.

Carl Joachim Hambro

Moraali on mahdollista elvyttää ainoastaan säilyttämällä kansallinen muisti kansan suurista uhrauksista (eikä poliittisilla ja taloudellisilla uudistuksilla, jotka ovat toissijaisia).

A.I. Solženitsyn

SISÄLLYSLUETTELO

Erkki Tuomiojan saatesanat	7
Lukijalle.....	11
Muurmannin rannikon asuttaminen	21
Elämää vaativissa oloissa	33
Vallankumous ja Venäjän eristäytyminen.....	41
Suomalaiset ja norjalaiset – Kuolan alueen rikkauksien tutkijapioneerit	43
Kuolan niemimaan puhdistukset.....	51
Lista vainoissa tuomituista ihmisistä.....	77
Vainoissa käytetty rikoslaki.....	119
Karkotus ja sota.....	137
Suomalaisten ja norjalaisten asema sodassa ja sodan jälkeen.....	145
Rehabilitaatioasiakirjat	165
Asetus venäjänsuomalaisten rehabilitoinnista...	171

Toisen maailmansodan vaikutus kansallisidentiteettiin	181
Murmanskin luterilaisen seurakunnan elpyminen	187
Lopuksi	191
Viitteet	193
Kirjallisuutta.....	199

ERKKI TUOMIOJAN SAATESANAT

Tarkoin vartioidut rajat ovat nuori ilmiö historiassa. Ennen 1800-lukua rajoja ei isossa osassa maapalloa ollut kaikilta osin edes kartoissa saatikka maastoon merkittyinä, ja vielä vähemmän tarkoin vartioitui-
na. Pienet ja suuret väestöliikkeet olivat mahdollisia pelkästään parempiin ja turvallisempiin oloihin hakeutuvien ihmisten omiin ratkaisuihin perustuen ilman, että niitä kukaan oli suunnitellut.

Suomalaisten esi-isien alkukoti sijaitsi edelleenkin paljon aukkoja sisältävän kertomuksen mukaan niin kutsutussa Volgan mutkassa Volga-, Oka- ja Kama-jokien välisellä alueella. Sieltä suomensukuiset kansat ovat levittäytyneet niin itään Siperiaan kuin länteen. Suomalaisten esi-isät eivät jääkauden päätyttyä Suomen niemelle asettuessaan vielä tiedostaneet olevansa suomalaisia, ja vasta reilut pari sataa vuotta sitten he muodostivat oman Suomeksi identifioidun kansakunnan. Mitään Suomi-Ruotsia ei ole koskaan ollut valtiona olemassa, ja kun Ruotsi Haminan rauhassa luovutti nykyisen Suomen Venäjälle, ei rauhansopimuksesta löytynyt mitään mainintaa Suomesta. Siinä oli vain

lueteltu ne aiemmin ruotsalaiset läänit ja alueet, joista sitten Venäjän alaisuudessa muodostettiin Suomen suuriruhtinaskunta.

Rajoja oli sitä ennen siirretty kartoilla Ruotsin ja Venäjää kulloinkin edustaneiden entiteettien välillä melko tiheään ja joskus merkitty maastoonkin, mutta ne eivät välttämättä olleet juurikaan rajoittaneet ihmisten arkea ja liikkumista ennen Haminan rauhaa 1809. Pisimpään rajanvedot pysyivät epämääräisinä Pohjan perukoilla, Lapissa ja Jäämereen rajoittuneilla alueilla.

Ensimmäiset suomalaiset uudisasukkaat saapuivat Jäämeren rannalle 1860-luvulla nälkävuosien aikaan. Aikalaisasiakirjoissa Venäjän puoleiselle Jäämeren rannalle muuttaneiden suomalaisten mainitaan, erotuksena Norjan puoleiselle Ruijanrannalle menneistä, muuttaneen Kuolaan, Venäjän Lappiin, Ryssänrannalle, venäläiselle Jäämerelle tai Muurmannin rannalle.

Kuolaan muutettiin ennen muuta paremman elämän ja toimeentulon toivossa. Myöhemmin sisällissodan jälkeen sinne hakeutui myös turvaa etsineitä ihmisiä. Kun bolševikkivalta Venäjällä varmistui, ei kuitenkaan kestänyt pitkään, ennen kuin kuolan-suomalaisten elämä muuttui painajaiseksi. Stalinin vainot kohdistuivat koko väestöön eivätkä säästäneet edes bolševikkien omia veteraaneja, mutta erityisen vainon kohteeksi joutuivat vierasta kansallisuutta edustaneet suomalaiset. Heitä syytettiin

yhteyksistä vihamielisesti Neuvostoliittoon suhtautuviin Norjaan ja Suomeen.

Näin tapahtui jo 30-luvulla, ja sodan vuosina vaino vain yltyi. Ihmisiä karkotettiin asuinsijoiltaan, siirrettiin tuhansittain julmille leireille ja teloitettiin. Öinen koputus oveen ennakoi elämän tuhoutumista.

Agnessa Haikaran kirja kertoo perusteelliseen, alkuperäisaineistoa käyttävään tutkimukseen nojaten Murmanskin alueen ja Kuolan niemimaan norjalaisten ja suomalaisten kohtaloista. Isoäidin kertomusten ja muiden aikalaisten muistelmien lisäksi käytössä on ollut laaja dokumenttiaineisto eri arkistoista Suomesta ja Venäjältä. Teos avaa arvokkaalla tavalla suurelle suomalaisyleisölle tähän asti tuntemattomaksi jääneiden, parempaa elämää ja turvaa Venäjän Kuolasta hakeneiden maahanmuuttajaryhmien vaiheita. Sille antaa oman koskettavan sävynsä se, miten kirjoittaja kertoo myös lukuisten omien sukulaistensa kohtaloista.

Menneisyyden tutkiminen ja julkistaminen on nyky-Venäjällä vaarallista. Agnessa Haikaran tutkimukseen perustuva kirja takavarikoitiin. Kun työn jatkaminen ja oman turvallisuuden varmistaminen Venäjällä kävi mahdottomaksi, on Agnessa Haikara jatkanut työtään Suomessa.

Näiden tapahtumien julkisuuteen saattaminen on tärkeä poliittinen ja kulttuurinen teko aikana, jolloin Venäjällä kaikki riippumaton ja avoin historian

tutkimus on estetty. Venäjän hallinto pyrkii tiukasti ohjaamaan niin lainsäädännön kuin poliisivaltion keinoin Neuvostoliiton ajan historian tulkintaa. Tästä esimerkkinä on myös pitkään arvokasta työtä neuvostoajan historian ja ihmiskohtaloiden kirjoittamisessa tehneen Memorial-järjestön toiminnan kieltäminen.

Jo Neuvostoliiton aikana lupaavasti alkanut ja historiallisten tosiasioiden tarkasteluun perustunut suomalaisten ja venäläisten historioitsijoiden yhteistyö on ollut pitkään suurissa vaikeuksissa ja nyt käytännöllisesti katsoen kokonaan päättynyt. Riippumattonta ja rehellistä Venäjän historian tutkimusta ja kerontaa jatkavat kuitenkin muissa maissa diasporassa elävät historioitsijat. Heidän työtään ja turvallisuuttaan on meidän tärkeä suojella ja tukea. Venäjän paluu sivistyneeseen totuutta, ihmisoikeuksia, oikeusvaltiota ja kansainvälisiä sopimuksia kunnioittavaan yhteistyöhön muun maailman kanssa edellyttää, että venäläiset voivat itse avoimesti käydä läpi omaa tuskaista historiaansa menneisyydenhallinnan merkeissä.

Helsingissä 16.4.2023

Erkki Tuomioja

Historioitsijat ilman rajoja Suomessa -yhdistyksen puheenjohtaja

LUKIJALLE

Kuolan niemimaan suomalaisten ja norjalais-ten traaginen kohtalo on pidetty tarkoin salassa. Neuvostoliiton johtajat ja virkamiehet salasivat asiakirjat uudisasukkaiden karkottamisesta Murmanskin alueelta, kun ihmiset määrättiin Neuvostoliiton muille alueille väkiväkolla. Näiltä ihmisiltä vietiin liikkumisvapaus ja tuhottiin mahdollisuus ja oikeus omaan kulttuuriperintöön sekä työhön ja opiske- luun. Henkilökohtainen ja yhteisön omaisuus taka- varikoitiin. Kansanmurha viimeisteltiin teloituksilla.

Kuolan niemimaan rannikolle muutti uudis- asukkaita 1800-luvulla paremman elämän toivossa. Suomella ja Norjalla ei ollut tarvetta saavuttaa ja- lansijaa vuonna 1826 vedetyn Norjan ja Venäjän ra- jan itäpuolella, vaan uudisasutus oli Venäjän keino saada ihmisiä asettumaan autiolle rannikkoalueelle¹. Norjalaisten ja suomalaisten uudisasutus Kuola- vuonosta Paatsjokilaaksoon vertautuu venäläis- ten lisääntyneeseen muuttoon Norjaan ja Suomeen 2000-luvulla. Ihmiset ovat aina hakeneet elantoa ja turvaa sieltä, missä on työtä ja olosuhteet ihmis- arvoiseen elämään.

Venäjänsuomalaisuus yhdistää monia hyvin erilaisia ihmisiä. Heitä ovat niin niiden suomalaisten jälkeläiset, jotka lähtivät ja jäivät Venäjälle 1800-luvulla, kuin myös suomalaiset, joiden vanhemmat lähtivät Suomesta vuoden 1918 sisällissodan jälkeen. Jälkimmäisten kohdalla puhutaan niin sanottujen punasuomalaisten jälkeläisistä.

Lisäksi on merkittävä ryhmä suomalaisia ”loikkareita”, jotka hakeutuivat Neuvostoliittoon työttömyyttä ja köyhyyttä pakoon 1930-luvulla. Heitä siirtyi muun muassa Neuvosto-Karjalaan rakentamaan sosialismia. Tähän ryhmään kuuluivat myös amerikkansuomalaiset ja heidän jälkeläisensä, jotka muuttivat Yhdysvalloista ja Kanadasta Neuvostoliittoon ennen toista maailmansotaa.

Kuolannorjalaisuus, norjan kielellä *kolanordmenn*, syntyi käsitteenä 1990-luvulla, kun norjalaiset ryhtyivät etsimään Venäjälle 1800-luvulla muuttaneiden sukulaistensa jälkeläisiä. Norjasta kuljettiin Kuolan niemimaalle 1800-luvulla Finnmarkista eli Ruijasta. Jäämeren Venäjän puoleiselle rannikolle syntyi norjalaisiirtokuntia. Murmanskin alueen kuolannorjalaisten tarina kuitenkin päättyi vuonna 1940.

Kuolan niemimaan norjalaisten ja suomalaisten kohtalot ovat olleet 1930-luvun lopulta lähtien tiukasti kytköksissä Neuvostoliiton ja Venäjän hallitsijoiden poliittisiin tavoitteisiin ja maan suhteisiin rajamaidensa kanssa. Valtioiden välisten suhteiden kiristyessä siirtolaisista tuli Venäjän vallanpitäjien

vainon ja sortotoimien kohde. Neuvostoliiton poliittinen ja sotilaallinen johto piti sotilasstrategisissa suunnitelmissaan Kuolan alueella asuvia suomalaisia ja norjalaisia yhteiskunnallisesti vaarallisena elementtinä. Käytännössä tämä ilmeni vuosia jatkuneena valtion suorittamana kansanmurhana. Nämä rikokset eivät ole yleisesti tiedossa vieläkään edes Murmanskin alueella.

Samanaikaisesti kun kuolansuomalaisia ja -norjalaisia karkotettiin syntymämailtaan, päätti Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean politbyroo lakkauttaa alueen kyläneuvostot, suomalaisten koulut, kirkot, sanoma- ja aikakauslehdet, kustantamot, kirjapainot ja muut kulttuurilaitokset. Paikallisviranomaiset ottivat haltuunsa asukkaiden henkilökohtaisen omaisuuden, ja ”ulkomaalaisia” vastaan käynnistyi laajamittainen mustamaalauskampanja.

Vuonna 2020 tuli täyteen 75 vuotta toisen maailmansodan tai kuten Venäjällä kutsutaan, suuren isänmaallisen sodan päättymisestä. Vuosipäivää vietettiin sekä Venäjällä että sen ulkopuolella, etupäässä sodasta tuntuvasti kärsineissä maissa.

Venäjänsuomalaisille ja -norjalaisille sota ja sitä seurannut rauhan vuosikymmen oli ankarien kokemusten äärimmäistä jatkumoa; se oli heidän historiansa julminta aikaa. Neuvostoliiton suomalaisten oli kestettävä sodan aikana kaikkien neuvostoliittolaisten osaksi tulleet kärsimykset,

mutta heidän taustansa suomalaisina toi lisärasitteen. Hehän lukeutuivat etnisesti Neuvostoliiton vihollismaan väestöön, mikä vaikutti oleellisesti heidän elämäänsä ja olemassaoloonsa sodan aikana. Kovimmalle koetukselle joutui kansallinen identiteetti. Suomalaisten sisäinen maailma tuhoutui. Suomalaisten kansallinen identiteetti oli toki kärsinyt jo aiemmin neuvostovallan aikana, mutta se oli kuitenkin silloin säilyttänyt tärkeimmät etniset arvonsa.

Olosuhteissa, joissa Neuvostoliiton valtion ja poliittisen järjestelmän olemassaoloon kohdistui todellinen uhka, vallanpitäjillä kasvoi houkutus leimata omat neuvostoliittolaiset suomalaiset vihollisiksi. Totalitaarisen hallinnon erityisyys – sen yleinen asenne suhtautua kansalaisiinsa valtiokoneiston mykkinä nappuloina ja ankaria rangaistuksia todellisesta tai kuvitellusta epälojaaliudesta jakelevana – aiheutti erittäin suuria kärsimyksiä Neuvostoliiton suomalaisille. Neuvostoliitossa asuvien suomalaisten olemassaolo kansana vaarantui. Suomalaisiin ja norjalaisiin kohdistui epäluuloa, syrjintää ja sortoa, ja se muuttui stalinistisessä vallankäytössä erityisen julmaksi sodan armottomina vuosina. Bolševikkivallan politiikka suomalaisperäistä kansanosaa kohtaan oli enimmäkseen syrjintää ja sortoa.

Harvat tietävät, mitä Kuolan siirtolaisten on pitänyt kestää. Tämä kirja kertoo kuolansuomalaisten ja -norjalaisten historiasta, koska heidän kohtalonsa ei juurikaan ole yleisessä tiedossa. Suomalaisiin

kohdistui laajamittaisia tukahdutustoimia. Tuhansia ihmisiä karkotettiin asuinpaikoiltaan ja edelleen tuhansia lähetettiin leireille sekä teloitettiin ampumalla. Kuolan siirtolaisista ja heidän roolistaan historiassa on vaiettu etenkin Venäjällä mutta myös Suomessa. Sen vuoksi epäoikeudenmukaisuuden tunne on säilynyt suomalaisten ja norjalaisten perheiden ja yhteisöjen sisällä. On mahdollista, etteivät ihmiset ole osanneet kuvata kokemuksiaan. Niitä ei ole voinut yhdistää maiden historiaan, koska kouluissa niistä ei kerrota.

Monet perheet sekä Venäjällä, Suomessa että Norjassa saavat nyt ensimmäistä kertaa tietää, mitä tapahtui sen jälkeen, kun NKVD koputti Barentsinmeren rannoilla asuvien oviin.

Neuvostoliiton ”ulkomaalaisten” kansalaisten etniseen alkuperään perustuvat sortotoimet nousivat esille 1990-luvun lopulla. Sitä ennen asiasta tiesivät ainoastaan poliittisten sortojen uhrin ja sortajat itse. Vasta arkistomateriaalien avautumisen jälkeen tästä aiheesta tuli historiatieteellinen teema.

Tämä dokumenttiteos perustuu poliittisten vainojen uhreiksi joutuneiden kuolansuomalaisten ja -norjalaisten ylisukupolvisiin muisteluihin, arkistoasiakirjoihin ja valokuviin sekä tutkielmiin 1930-luvun laittomuuksista. Materiaalit on kerätty Suomessa ja Norjassa sekä eri puolilla Venäjää.

Tietoja näistä ihmisistä on tallennettu Murmanskin ja Arkangelin alueiden ja Karjalan tasavallan

sisäasiainhallinnon arkistoihin sekä Barentsin alueen kolmen valtion, Suomen, Ruotsin ja Norjan, evankelisluterilaisten seurakuntien kirkonkirjoihin.

Nimiluettelot perustuvat lähteisiin, jotka sisältävät rehabilitoitujen henkilöiden nimiä. Nämä ihmiset kärsivät poliittisista vainoista Neuvostoliitossa vuosina 1920–1950. Nimet on kerätty Murmanskin aluehallinnon julkaisemasta Poliittisten vainojen uhrien matrikkelistä vuodelta 1997 sekä Venäjän federaation turvallisuuspalvelu FSB:n ja Pietarissa sijaitsevan Memorial-järjestön julkaisemasta Leningradin martyrologian ensimmäisestä ja toisesta osasta vuosilta 1995 ja 1996. Lisäksi teoksessa on käytetty tietoja, jotka on saatu Venäjälle siirtolaisina muuttaneiden jälkeläisten kanssa käydyissä keskusteluissa ja heidän perhearkistoistaan. Joitakin henkilötietoja on täydennetty Ruotsin, Norjan ja Suomen seurakuntien arkistoista löytyneillä aineistoilla. Tutkimuksen teoreettisena perustana hyödynnetään sekä venäläisiä että kansainvälisiä teoksia. Myös aiheeseen liittyvät viralliset dokumentit, määräykset ja kansainvälisten konferenssien aineistot ovat toimineet lähteinä. Lähdeaineistoon lukeutuu niin ikään venäläisten kirjailijoiden, kuten Aleksandr Kiseljovin, Stanislav Daštšinskin, Leonid Gildin, Jekaterina Orehovan ja Sven Lokan, teoksia. Tärkeä merkitys on ollut pohjoismaisilla kirjoittajilla H. Riestolla, Morten Jentoftilla ja T. Robertsenilla. Haluan kiittää heitä

heidän tekemistään tieteellisistä tutkimuksista liittyen Kuolan niemimaalla tapahtuneisiin poliittisiin sortotoimiin.

Lähteistön niukkuus on tuottanut tutkijoille merkittäviä haasteita. Suurin osa suomalaisista ja norjalaisista, joihin kohdistui poliittisia sortoja, menehtyi jättämättä jälkeensä muistoja ja asiakirjoja. Heitä ei rehabilitoitu, koska viranomaiset viivyttelivät ja poliitikot ylläpitivät vuosikymmenien ajan ”sosiaalisesti vaarallisen” kansan statusta. Monet NKVD:n arkistoista ovat olleet joko täysin suljettuja tai ainoastaan hyvin rajallisesti tutkijoiden käytettävissä. Suurin osa hirvittävien kärsimysten todisteista hautautui vallanpitäjien uhrien mukana. Siitä huolimatta on kiistatonta, että Neuvostoliiton viranomaiset ja hallinto puhdistivat tehokkaasti 1930–1950-luvuilla Kuolan niemimaan sen alkuperäisväestöstä, suomalaisista ja norjalaisista.

Perheemme sai vasta vuonna 2018, toisin sanoen 78 vuotta sortojen jälkeen, vastauksen perheenjäsentemme kohtalosta. Vastauksessa vahvistetaan, että sukulaistemme on rehabilitoitu, mutta minkäänlaista dokumenttia emme saaneet asiasta. Asian tutkiminen ja rehabilitointi vievät vuosia. Tämä on esimerkki venäläisen historian ja politiikan käytännöistä. Arkistoissa on edelleen runsaasti tapauksia, joissa kukaan ei ole vaatinut rehabilitointia – kukaan ei ole sitä pyytämässä, koska kaikki sukulaiset ovat kuolleet.

Olen kuullut lapsuudestani saakka suomenkielistä puhetta. Meillä kyläili alkuperäisiä kuolansuomalaisia, jotka asuivat muun muassa Mohnatkinossa, Rosljakovossa, Valkeakivellä, Šonguissa, Murmašissa, Vaaingassa ja Kuolan taajamassa. He jauhoivat kahvinsa käsimylyllä ja hörppivät sitä tyylikkäällä pöytäliinalla peitetyn pyöreän pöydän ympärillä. Kahvin kanssa nautittiin mustikka-, puolukka- tai lakkapiirakkaa ja muisteltiin vaikeita nuoruusvuosia. He itkivät, nauroivat ja lauloivat omalla kielellään rakkaus- tai huumorilauluja (esimerkiksi *Letkajenkaa*). Isoäidilläni oli aina ylväs ryhti, ystävällinen ilme ja hyväksyvä hymy. Hän ei kuitenkaan opettanut minulle suomea. Ilmeisesti hän ajatteli, että suomalaiset ovat jo kärsineet tarpeeksi, joten olkoon tyttärentytär venäläinen. Olen kuitenkin ylpeä voidessani sanoa, että olen suomalainen. Venäjän federaation passissani on neuvostoliittolaiseen tapaan merkintä kansallisuudesta, ja siinä lukee *suomalainen*.

Sukututkimukseni aikana sain Finnmarkin maakuntakokouksen varajäseneltä Remi Strandilta kutsun Vuoreijaan, ja matka sinne toteutui kesäkuussa 2018. Siellä isoisäni isä Karl Haikara avioitui Matilda Pesosen kanssa 27. kesäkuuta 1890. Kirkko seisoo edelleen samalla paikalla. Seurakunta kuuluu Nord-Hålogalandin hiippakuntaan. Löysin vanhoista kirkonkirjoista muistiinpanon Karlin ja Matildan avioliiton rekisteröinnistä.

Remi auttoi etsimään tietoja esivanhemmistani, jotka mainitaan tässä teoksessa. Hän kertoi yksityiskohtia elämästä noina vuosina Norjassa. En ole missään muualla tuntenut sukupolvien yhteyttä niin voimakkaasti.

Haluan sydämellisesti kiittää Inkerinmaan evankelisluterilaisen kirkon piispaa Ivan Sergejevitš Laptevia suuresta tuesta, hyvydestä ja ihmisrakkaudesta. Vainottujen sieluille on syytä suorittaa muistojumalanpalveluksia.

Esitän vilpittömät kiitokseni Jussi Eiramolle, maailmankuulun Kakslauttanen Arctic Resortin yrittäjälle, hänen avustaan sekä hedelmällisestä yhteistyöstä.

Kiitos myös Jukka, Seppo ja Lasse Tunturille sekä Kaarina Ohiselle, Juhani Petäjälle, Markku Harjulle, Rauno Toivaselle, Onni Tirkkoselle ja Heikki Törmä-selle heidän antamastaan korvaamattomasta avusta ja tuesta, jota he ovat osoittaneet minua kohtaan elämäni vaikeina hetkinä. Toivotan heille Jumalan siunausta, terveyttä ja onnea.

Natalia Grigorjevna Haikaralle, äidilleni, joka on ystäväni ja inspiroijani, olen äärettömän kiitollinen neuvoista, kommenteista, kritiikistä sekä henkisestä tuesta.

Paljon kiitoksia kaikille, joita sain haastatella ja jotka luovuttivat asiakirjoja ja valokuvia perhearkistoistaan. Heidän muistonsa auttoivat kuvaamaan tuntemattomampaa pohjoista historiaa

Kuka koputtaa ovellesi?

täydellisemmin ja vakuuttavammin. Ilman heitä kirja tuskin olisi voinut nähdä päivänvaloa. Vilpittön kiitokseni kaikille, jotka vastasivat ystävällisesti avunpyyntöihin.

Olen kiitollinen myös Norjan kuningaskunnan Murmanskin pääkonsulaatille, jota edustaa konsuli Eric Svedahl. Hänen henkinen tukensa projektille on ollut tärkeää.

Poliittisten sortojen uhrien muistopäivä 30. lokakuuta on surullinen päivä Venäjän historiassa. Tämä nimenomainen päivä asetettiin noiden kauheiden vuosien muiston säilyttämisen kunniaksi. On välttämätöntä kerätä aineistoa sorrettujen elämästä ja kärsimyksistä sekä julkaista ja levittää tietoa kouluissa, oppilaitoksissa ja instituuteissa. On tunnettava paikallishistoriaa ja järjestettävä muistotapahtumia.

Poliittisten sortojen uhrien muistopäivää vietetään 30. lokakuuta. Tämä teos on julkaistu Kuolan siirtokuntalaisten ja heidän siunatun muistonsa kunniaksi. Toivon, että se palvelee naapurikansojen lähentymistä ja keskinäistä ymmärrystä.

Lahti, huhtikuussa 2023

Agnessa Haikara

MUURMANNIN RANNIKON ASUTTAMINEN

Kuolan niemimaa on tunnettu ankarasta ilmastostaan ja karuista luonnonoloistaan. Alue ei houkutellut 1870-luvulla venäläisiä ja pomoreita, jotka asuttivat Vienanmeren, Turjan ja Kantalahden rantamaita, joten Kuolan niemimaan pohjoisosa ja Muurmannin rannikko pysyivät pääosin asumattomina vuosisatojen ajan. Alueella kävi kalastajia keväisin ja kesäisin, mutta he eivät jääneet pysyviksi asukkaiksi. Saamelaiset olivat Kuolan niemimaan alkuperäiskansaa. He olivat karaistuneet asumaan karuilla seuduilla poronhoitoa ja kalastusta harjoittaen.

Muurmannin rannikolla oli 1800-luvun puoliväliin saakka vain yksi asutuskeskus – Kuolan linnoitus. Vuonna 1590 Ruotsin kuningaskunnan alamaisina toimineet suomalaiset tuhosivat Petsamon luostarin ja melkein koko sen väestön. Vanhan luostarin paikalle nousi uusi luostariyhteisö vasta 1800-luvun puolivälissä, ja silloin sitä asutti 139 ihmistä.²

Tsaari Aleksei Mihailovitšin aikakirjan mukaan Kuolan niemimaan lounaisella rannikkoalueella asui 1600-luvun alussa 186 miespuolista lappilaista. Vuoden 1852 väestönlaskennan mukaan niemimaalla asui 1 132 saamelaista ja vuosien 1857–1858 laskennan mukaan 1 605. Vuoteen 1858 mennessä Kuolan niemimaa oli jo runsaammin asutettu, ja asukkaita oli kaikkiaan 5 200.³

Kysymys alueen asuttamisesta oli noussut esille 1800-luvun puolivälissä, minkä jälkeen viranomaiset olivat 80 vuoden ajan ensin tsaarin Venäjällä ja sitten Neuvostoliitossa etsineet keinoja väestön houkuttelemiseksi Barentsinmeren rannalle. Tärkeimpänä keinona nähtiin suomalaisten ja norjalaisten uudisasukkaiden ohjaaminen alueelle. Nimenomaan nämä siirtolaiset ottivat käyttöön uusia maa-alueita, ja pohjoinen vyöhyke integroitui valtakunnan talousjärjestelmään.

Barentsinmeren Muurmannin rannikko on Venäjän ainoa alue, jolla on yhteistä rajaa Norjan kanssa. Venäläisten ja norjalaisten suhteilla on siellä pitkä historia. Kaikkein eniten kanssakäymistä oli 1800-luvun loppupuoliskolla, jolloin Kuolan niemimaan pohjoisen rannikkoalueen väestö alkoi kasvaa. Kysymyksen uudisasutuksesta otti ensin esille Venäjän pääkonsuli H. A. Mechelin Kristianiassa vuonna 1858. Tsaarin hallitus oli kiinnostunut houkuttelemaan maahanmuuttajia asumattomalle alueelle. Jo seuraavana vuonna

PALA VAIETTUA HISTORIAA ENSI KERTAA JULKI

Öinen koputus ovella merkitsi elämän tuhoutumista tavalla tai toisella. Kuolan siirtolaisista ja heidän osastaan historiassa on vaiettu niin Venäjällä kuin Suomessakin. Moni suomalainen saa nyt ensi kertaa tarkan tiedon sukulaistensa kohtalosta.

Kuolan niemimaalle paremman toimeentulon perässä muuttaneiden ihmisten elämä muuttui painajaiseksi, kun siirtolaisista tuli 1930-luvun lopulla Venäjän vallanpitäjien vainon kohde. Tuhansia ihmisiä karkotettiin, lähetettiin pakkotyöleireille ja teloitettiin tekaistuvin perustein.

Teos sisältää Haikaran valtavan työn tuloksena keräämät 210 kuolansuomalaisen henkilötiedot teloituspäiviä myöten. Kirjassa esiintyvistä henkilöistä kymmenen on Agnessa Haikaran sukulaisia. Isoäidin kertomusten ja muiden aikalaisten muistelmien lisäksi käytössä on ollut laaja dokumenttiaineisto eri arkistoista Suomesta, Norjasta ja Venäjältä.

Teoksessa on Erkki Tuomiojan saatesanat ja aiemmin julkaisematonta kuvitusta.

Juristi ja sosiologi **Agnessa Haikara** on neljännen polven murmanskilainen, suomalaisten siirtolaisten jälkeläinen. Nykyään hän asuu Suomessa. Haikara kirjoitti Venäjällä dokumentti-teoksen kuolansuomalaisten kohtalosta, mutta turvallisuuspalvelu FSB keskeytti kirjan painamisen. Nyt hänen tutkimuksensa kuitenkin pääsevät julki.

ISBN 978-952-375-764-6

9 789523 757646

MIX
Paperi | Tukee
vastuullista metsänhoitoa
FSC® C021394

minerva

97.1

Kansi: Tilla Larkiala/
Taittopalvelu Yliveto Oy
www.minervakustannus.fi